

TERACOTE DE LA DUROSTORUM REPREZENTÎND-O PE VENUS

CRIȘAN MUȘETEANU, DAN ELEFTERESCU

Din rîndul teracotelor descoperite la Durostorum am selecționat pentru rîndurile de față piesele care o înfățișează pe Venus, deoarece este divinitatea cel mai des figurată în lut ars, fapt constatat și pentru alte provincii.

Descoperirea statuetelor a fost făcută întîmplător în același perimetru, deja bine cunoscut, în aval și amonte de stația de pompare a I.A.S. Ostrov-Regie, zonă în care se află amplasată una din necropolele orașului precum și așa zisul cartier meșteșugăresc; ele au fost găsite în ruptura malului și pe plaja Dunării ¹.

Menționăm din capul locului că toate cele 14 exemplare sînt lucrate dintr-o argilă specifică zonei, pastă identică cu cea din care a fost executată cea mai mare parte a ceramicii de aici ².

Cu o singură excepție (nr.1), toate piesele sînt în stare fragmentară, îngreuiind posibilitatea de a le plasa în tipurile binecunoscute ale reprezentărilor Venerei. Am putut totuși, ca în unele din cazuri, cu mai multă siguranță, iar în altele cu aproximație, să le încadrăm din punct de vedere morfologic, în patru tipuri distincte :

I. Venus în picioare, semi-nudă, veșmîntul cu un capăt pe unul din umeri îi acoperă o parte din spate și unul din picioare. (Nr. 1—4).

II. Venus nudă, unul din picioare este ușor flexat. Ține draperia cu mîna stîngă, ridicată la nivelul capului. (Nr. 5—9).

III. Venus Anadyomene, nudă sau semi-nudă, își prinde cu mîna stîngă o buclă. (Nr. 10).

IV. Venus în picioare, nudă sau semi-nudă, schițează un gest de pudoare, ascunzîndu-și cu mîna sînul. (Nr. 11).

¹ Piesa nr. 1 a fost descoperită de V. Culică, restul exemplarelor au fost recoltate de către D. Elefterescu.

² C. Mușeteanu, D. Elefterescu, *Dacia*, N.S., 27, 1983, p. 116.

Fără a putea indica analogii exacte pentru piesele de la Durostorum, există totuși o serie de asemănări tipologice cu teracotele figurind-o pe zeiță din alte provincii ale imperiului, lucru firesc pentru aceste obiecte cu o largă circulație în toată lumea romană, folosite fie în scopuri religioase, păstrate în lararium-urile familiare, fie apotropaice, dar și cu rol ornamental ca bibelouri³.

Este evident că reprezentările în teracotă ale Venerei sînt inspirate după modele clasice sau elenistice, trecute prin filieră romană, dar ele, așa după cum ușor se poate observa, se îndepărtează mult de acestea⁴.

Statuetele 1—4 se aseamănă cu o piesă din Dacia de la Potaissa și la rigoare cu o teracotă din Gallia⁵. Piesele din tipul II își găsesc analogii în grupa a treia a reprezentărilor lui Venus din Dacia⁶, iar exemplarul 10 din care se păstrează foarte puține elemente ar putea fi apropiat de tipurile 2 sau 4 din provincia de la nordul Dunării sau II ale teracotelor din Gallia⁷. Pentru exemplarul 11 (tipul IV) și el într-o stare fragmentară, am putea indica o apropiere de tipul III al statuetelor din Gallia⁸.

Teracotele de la Durostorum, și acesta nu este un caz particular, tipologic își găsesc multe analogii printre bronzurile romane inspirate și ele din aceleași prototipuri⁹.

Nefiind descoperite în contexte arheologice clare, statuetele prezentate, se datează atît prin contextul general, arheologic din zonă, cît și prin analogiile cu alte piese similare, în cuprinsul secolelor II—III e.n. Un element de datare, de care ne putem lega întrucîtva, este coafura. Piesele 1 și 2, abstracție făcînd de diademele deosebite ca formă, au o coafură specifică pentru a doua jumătate a veacului al II-lea, exemplarul 10 are o coafură databilă la începutul aceluiași secol¹⁰.

Existența unor ateliere de fabricat teracotele la Durostorum a fost dovedită prin prezența unor piese în cuptoare și descoperirea unor tipare, acestea fiind argumentele cele mai sigure¹¹. Din analiza pastei reiese clar că toate statuetele prezentate au fost executate în ateliere ceramice locale. Se observă chiar că unele piese au fost turnate în același tipar, respectiv nr. 5 și 6.

³ Micheline Rouvier-Jeanlin, *Les figurines gallo-romaines en terre-cuite au Musée des antiquités nationales*, 24e suppl. à Gallia, 1972, p. 29.

⁴ A. Furtwangler, *Roscher's Lexikon*, I, col. 414, s.v. Aphrodita; EAA, I, Roma, 1958, s.v. Aphrodita.

⁵ Lucia Țeposu-David, *Acta MN*, 1, 1964, p. 474, nr. 4; M. Rouvier-Jeanlin, *op. cit.*, nr. 127, tip IV.

⁶ Lucia Marinescu, în *Mythologie greco-romaine, Mythologie périphérique. Etudes d'iconographie*, Paris, 1981, p. 73.

⁷ L. Marinescu, *op. cit.*, p. 73; M. Rouvier-Jeanlin, *op. cit.*, p. 45; Gh. Popilian, *Dacia, N.S.*, 20, 1976, p. 231, nr. 1, 2.

⁸ M. Rouvier-Jeanlin, *op. cit.*, p. 45.

⁹ L. Ognenova-Marinova, *Statuettes en bronze du Musée national à Sofia*, Sofia, 1975, p. 130 și următoarele; V. Lj. B. Popovic, D. Mano-Zisi, M. Velickovic, B. Jelacic, *Anticka Bronza u Jugoslaviji*, Belgrad, 1969, nr. 94—98.

¹⁰ M. Rouvier-Jeanlin, *op. cit.*, p. 27.

¹¹ C. Mușțeanu, *Dacia, N.S.*, 29, 1985, sub tipar.

Alături de orașele grecești de pe malul Mării Negre și de centrele din jurul orașului Nicopolis ad Istrum, Butovo și Pavlikenie¹², Durostorum se înscrie și el printre centrele din Moesia Inferioară, unde au fost descoperite ateliere de fabricat teracote.

*
* *

1. Statuetă. Muzeul județean Călărași, inv. 11 566. I = 20,5 cm. (Pl. I, 1, 2). Lipsă mina dreaptă. Părul pieptănat cu cărare la mijloc, pe cap o diademă. Veșmîntul este aruncat pe umărul drept și îi acoperă doar piciorul stîng. Cu mîna stîngă, a cărei palmă este finisată cu stîngăcie, își acoperă pîntecele.

2. Statuetă fragmentară. Muzeul județean Călărași, inv. 19 152. I. actuală = 10,7 cm. (Pl. II, 3).

Se păstrează partea anterioară de sub sini pînă la gleznă.

3. Statuetă fragmentară. Muzeul județean Călărași, inv. 16 960. I. actuală = 7,2 cm. (Pl. II, 4).

Se păstrează partea anterioară din coapsa stîngă și genunchiul ușor flexat, lateral cutele veșmîntului. Se observă urme slabe de vopsea roșie între cutele veșmîntului.

4. Fragment de statueta. Muzeul județean Călărași, inv. 19 158. I. actuală = 4,7 cm.

Se păstrează o mică porțiune cuprinzînd genunchiul stîng și urme din veșmînt. Slabe urme de vopsea albă.

5. Statuetă fragmentară. Muzeul județean Călărași, inv. 16 961. I, actuală = 11 cm. (Pl. II, 5, 6).

Se păstrează partea superioară a corpului figurinei de la gît pînă aproape de genunchi. Mîna stîngă este ruptă puțin mai sus de cot.

6. Fragment de statueta. Muzeul județean Călărași, inv. 19 151. I. actuală = 12,3 cm. (Pl. II, 7).

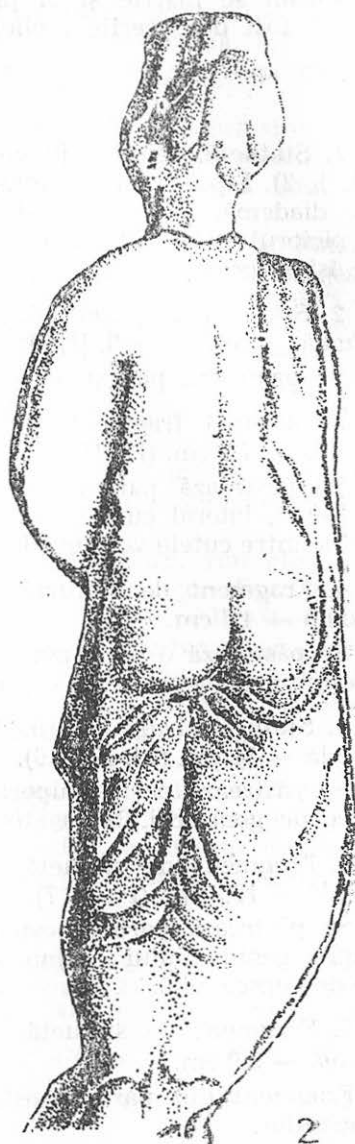
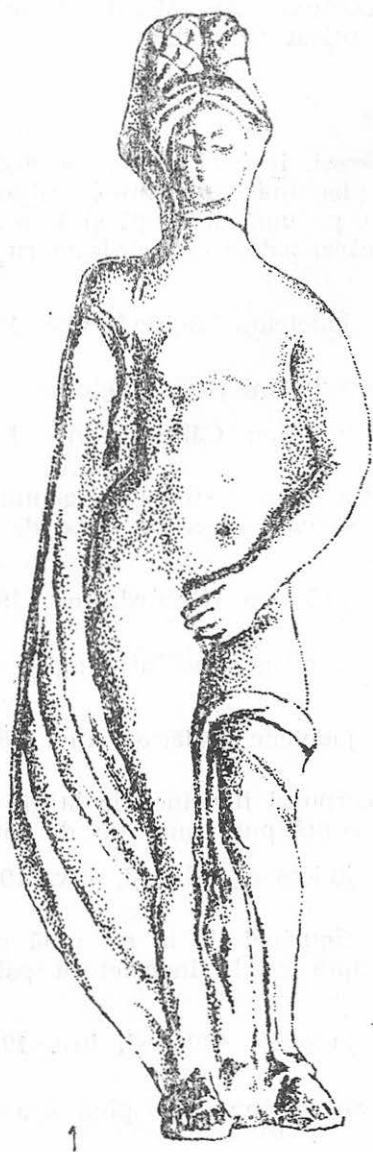
Se păstrează partea posterioară a figurinei de la gît pînă puțin deasupra genunchiului; mîna stîngă ruptă de la încheietura palmei. Urme de vopsea albă.

7. Fragment de statueta. Muzeul județean Călărași, inv. 19 153. I. actuală = 5,9 cm.

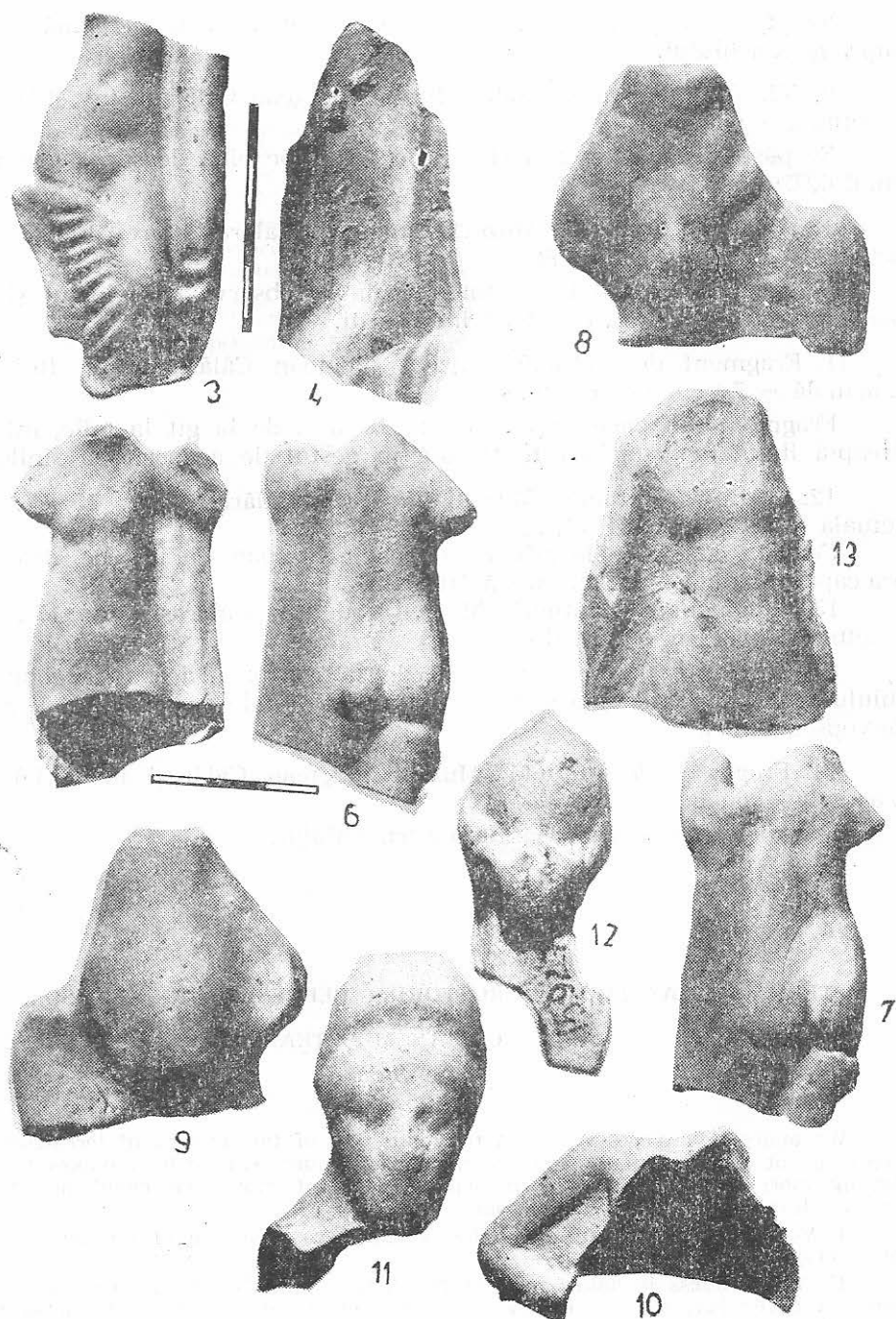
Fragment din partea posterioară de la omoplat pînă deasupra genunchiului.

8. Fragment de statueta. Muzeul județean Călărași, inv. 20 422. I. actuală = 9,3 cm.

¹² Al. Suceveanu, SCIV, 18, 1967, 2, p. 243; B. Sultov, în *Actes du IIe Congrès international de Thracologie*, II, București, 1980, p. 384.

Planșa I

Planșa II

Se păstrează partea posterioară a statuetei de la umeri pînă deasupra genunchiului.

9. Mic fragment de statueta. Muzeul județean Călărași, inv. 17 069. I. actuală = 6,6 cm.

Se păstrează partea posterioară de la mijloc pînă deasupra genunchiului. Urme de vopsea roșie.

10. Cap de statueta. Muzeul județean Călărași, inv. 15 923. I. actuală = 5,5 cm. (Pl. II, 8, 9).

Se păstrează capul în coafura căruia se observă crobylos-ul și o parte din mîna stîngă cu care își prinde părul.

11. Fragment de statueta. Muzeul județean Călărași, inv. 19 173. I. actuală = 7,1 cm. (Pl. II, 10).

Fragment din parte superioară a corpului de la gît la talie, mîna dreaptă lipită de trunchi este flexată în gestul de acoperire a sînilor.

12. Cap. de statueta. Muzeul județean Călărași, inv. 15 927. I. actuală = 5,1 cm. (Pl. II, 11, 12).

Coafura cu cărare la mijloc se încheie la spate cu un coc, deasupra capului o diademă. Fața cu trăsături fine.

13. Fragment de statueta. Muzeul județean Călărași, inv. 17 233. I. actuală = 6,2 cm. (Pl. II, 13).

Se păstrează partea anterioară de la gît pînă deasupra genunchiului. Mîna dreaptă pînă la cot. În stînga urme ale veșmîntului. Urme de vopsea alburie.

14. Fragment de statueta. Muzeul județean Călărași inv. 14 601. I. actuală = 6 cm.

Fragment din partea anterioară a trunchiului.

TERRA-COTTAS FROM DUROSTORUM REPRESENTING VENUS

CRIȘAN MUȘETEANU, DAN ELEFTERESCU

Abstract

We analyse 14 pieces representing Venus, out of the amount of terra-cottas discovered at Durostorum. In spite of their fragmentary state which makes their ranging more difficult from morphological point of view, we could however distinguish four kinds of representations.

I. Venus standing, semi-naked, her garment cast on one of her shoulders covers only one of her legs, no. 1—4.

II. The goddess is naked, one of her legs is slightly flexed. Her garment does not cover her, she is keeping it in her left hand, raised at the level of her head, no. 5—9.

III. The divinity, probably naked or semi-naked, fastening a curl with her left hand, no. 10.

IV. The goddess standing, naked or semi-naked, sketching a gesture of bashfulness, hiding her breast, no. 11.

We date them as belonging to the 2nd — 3rd century by analogy and helped by the general context of the discoveries in this area. For some of the pieces, a more precise element — as far as dating is concerned — is the shape of the hair dress, so pieces 1 and 12 could be placed in the second half of the 2nd century, while no. 10 at the beginning of the same century.

The being of some workshops for making terra-cotta at Durostorum was already known. The pieces we present are made out fine clay specific to this area and they confirm once more the existence of these workshops.

Explanation of the figures.

Terra-cottas representing Venus from Durostorum.